

2. Сіницький М. Є. Статистичні інструменти вимірювання якості освіти. Частина 3. Класичний підхід. *Науковий вісник НАСОО*, Київ: 2015, №4. С. 100-114.
3. Девятко И. Ф. Диагностическая процедура в социологии. Очерк истории и теории. М.: Наука, 1993. 175 с.
4. Почебут Л. Г. Кросс-культурная и этническая психология: Учебное пособие. СПб.: Питер, 2012. 336 с.
5. Сіницький М. Є. Статистичні інструменти вимірювання якості освіти. Частина 4. Сучасний підхід. *Науковий вісник НАСОО*, Київ, 2016, №1-2. С. 99-112.
6. Летова Л. В. Объективные и точные измерения латентных переменных. М.; Берлин: Директ-Медиа, 2016. 193 с.
7. Сіницький М. Є. Хмарні технології у фінансово-статистичних розрахунках: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2016. 516 с.
8. Kline R. B. Principles and Practice of Structural Equation Modeling: 4-th edition. New York-London: THE GUILFORD PRESS, 2016. 534 P.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТАТИСТИЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Черушева Галина Батрбеківна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін;

Пархоменко Вікторія Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент,

декан фінансово-економічного факультету, доцент кафедри економіки

та менеджменту ЗЕД;

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Сучасна економічна система України розвивається в умовах активних інтеграційних та міграційних процесів. Тому виклики інформаційної глобалізації та цифрової економіки потребують стабільності та консолідованості всіх сфер економіки та системи соціальних цінностей. Реалізація державної програми соціально-економічного розвитку суспільства, виходу країни з економічної кризи на етапі міжнародної конкуренції, вимагає принципових якісних змін освіти в галузі гуманітарних та економічних наук, особливо у частині цивілізаційного та міждисциплінарного підходів й впровадження інформаційних технологій.

Переміщення інтелекту та наукових знань до центру основних чинників стійкого економічного зростання стали причиною концентрації уваги сучасних дослідників на становленні економіки знань, яка сьогодні розглядається як гарант поступального руху суспільства, побудови конкурентної економіки, задоволення постійно зростаючих потреб людей та зміцнення соціальної згоди [1; 2].

Статистика протягом багатьох століть виступає ефективним та дієвим інструментом державного управління. А отже, завдання економічної освіти,

незалежно від її фахового спрямування, – сформувати статистичну грамотність майбутніх фахівців. Наразі статистика в світі переживає реальний бум, обумовлений попитом, з одного боку, на саму статистичну інформацію, а з іншого – на спеціалістів, які можуть її аналізувати, правильно інтерпретувати та використовувати. Тому значення статистичної освіти в системі економічних знань постійно зростає. Економіко-статистичний аналіз даних, ранжування та кластеризація підприємств, регіонів, країн; вивчення рейтингів фірм, банків тощо; розроблення індикаторів для фінансової та грошово-кредитної політики та інші інструменти бізнес-аналітики є ключовими для економічної системи, що оперує масштабними інформаційними ресурсами.

Сьогодні статистична грамотність працівників необхідна, як для бізнес-структур, так і багатьох категорій користувачів. Статистична грамотність забезпечує правильну стратегію економічної поведінки на ринку праці, товарів і послуг. В умовах нестабільності необхідна прогнозована інформація, яка розкриває тенденції та реалії різних соціальних явищ. Водночас, статистична інформація не завжди сприймається як стратегічний ресурс, навіть в професійній сфері. Успішний бізнес має використовувати весь потенціал офіційної статистики для формування стратегії та оцінювання ризиків, інвестиційної поведінки тощо.

В умовах переходу до інформаційної цивілізації вища освіта має стати предметом особливої опіки з боку держави та розуміння, що інвестиції в освіту молодого покоління є гарантією економічного процвітання країни, а інтелектуальний капітал, по суті виступає національним скарбом. Соціально-економічні процеси, які спостерігаються останні роки в Україні, конкуренція на ринку освітніх послуг та ринку праці потребує гармонізації вищої школи з європейськими та світовими стандартами, переосмислення й актуалізації змісту економічної освіти. Освіта має забезпечити відтворення людського потенціалу національної економіки на основі прискореного темпу формування інформаційної бази [1].

Аналіз системи підготовки статистиків та бізнес-аналітиків дозволив визначити її спрямованість на формування інтелектуально розвиненого фахівця, з інноваційним мисленням, з високим рівнем готовності застосування ІТ-технологій у різних сферах економічної діяльності, необхідних для системного аналізу, моделювання, прогнозування та програмного забезпечення процесів управління. Водночас, вища економічна освіта в Україні переживає період реформування і потребує системного соціально-економічного аналізу кадрової політики на державному рівні. Практичний досвід економічної освіти свідчить про певні протиріччя, а саме:

- недостатній зв'язок закладів вищої освіти (ЗВО) із потребами ринку праці;
- регламентація та консерватизм змісту професійної економічної освіти, його невідповідність завданням забезпечення конкуренто-спроможності кадрів;
- відсутність галузевої координації у взаємодії закладів освіти як всередині системи, так і ззовні (стейкхолдерами або соціально-професійним середовищем);
- ускладнення у працевлаштуванні випускників [6].

За даними Міністерства освіти і науки України економічна галузь майже повністю забезпечена кваліфікованими фахівцями. Водночас, рівень їх професійної готовності та конкурентоспроможності не відповідає потребами ринку праці, що ускладнює працевлаштування випускників ЗВО.

В ході дослідження автори проаналізували ступінь привабливості економічних спеціальностей для випускників шкіл за останні 5 років.

Рейтинг спеціальностей за кількістю поданих заяв дозволив виявити пріоритетність напрямів професійної підготовки за вибором учнівської молоді. Дані таблиці 1 свідчать, що економічна освіта за останні роки впевнено входить в ТОП-10 пріоритетних спеціальностей України серед абітурієнтів. Порівняно з 2015-2016 рр. (коли вона входила у першу п'ятірку), спеціальність «Економіка» поступила в рейтингу іншим професійним напрямкам.

Авторами наведено рейтингову таблицю спеціальностей під час вступних кампаній 2017 та 2021 рр. (табл. 2, рис.1, 2).

Таблиця 1

Місце спеціальності «Економіка» в рейтингу спеціальностей за кількістю поданих заяв за 2017-2021 рр.

	2017	2018	2019	2020	2021
Місце в рейтингу серед спеціальностей	9	6	7	6	8
Кількість поданих заяв на спеціальність “Економіка”	40 000	29700	28178	50841	37464

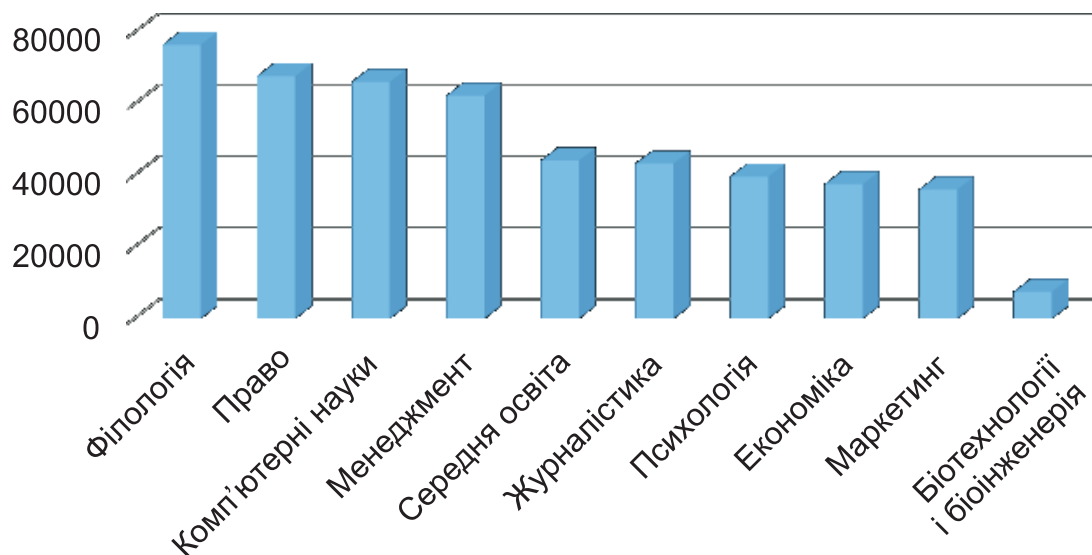
Таблиця 2

ТОП-10 спеціальностей за кількістю поданих заяв у 2017 та 2021 рр.

№ п.п.	Рейтинг вступної кампанії у 2017 р.		Рейтинг вступної кампанії у 2021 р.		Зміна позиції до рейтингу ТОП-10 2017 р.
1	Філологія	85526	Філологія	76371	-
2	Право	74055	Право	67720	-
3	Менеджмент	59393	Комп'ютерні науки	66123	+2
4	Медицина	46000	Менеджмент	62227	-1
5	Комп'ютерні науки	45454	Середня освіта	44136	+2
6	Туризм	45252	Журналістика	43215	
7	Середня освіта	44321	Психологія	39529	+1
8	Психологія	42599	Економіка	37464	+1
9	Економіка	40000	Маркетинг	36080	
10	Інженерія програмного забезпечення	33001	Біотехнології і біоінженерія	7331	

Узагальнено авторами за матеріалами Урядового освітнього порталу

За даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) у 2021 році, як і в попередні роки, найбільш популярними залишаються спеціальності «Філологія» – 76371 заява, що складає 16% поданих заяв абітурієнтів, «Право» – 67720 заяв, або 14% заяв абітурієнтів, «Комп’ютерні науки» – 66123 заяви, тобто 13,8%. Порівняно зі спеціальностями, які увійшли у ТОП-3, на спеціальність «Економіка» подано практично вдвічі менше заяв (37464), що складає 7,8%.

Рис.1. ТОП-10 пріоритетних спеціальностей серед абітурієнтів за результатами вступу до ЗВО у 2021 році

Не зважаючи на те, що на ринку праці існує надлишок економістів, зокрема бухгалтерів та фінансистів, попит на зазначені професійні спрямування не зменшується. Так, за оцінками експертів на ринку праці чисельність пропозицій бухгалтерів є чималою, однак, при цьому існує гостра потреба у висококваліфікованих кадрах, а професія бухгалтера не втрачає своєї актуальності і завжди потрібною у будь-якій сфері економічної діяльності. За результатами дослідження попиту спеціалістів на ринку праці бухгалтер посідає друге місце по Києву й п’яте по Україні, що, певною мірою, характеризує суспільні настрої та увагу до економічних пріоритетів у виборі майбутньої професії.

Аналізуючи мотиви вибору спеціальності «Економіка» слід зазначити, що інтереси абітурієнта не завжди виступають пріоритетним, об’єктивним та дієвим фактором вибору напряму професійного майбутнього. Лише незначний відсоток абітурієнтів одразу потенційно зорієнтовані на майбутню спеціальність і, надалі проявляють інтерес до навчання, а на старших курсах – демонструють стійку професійну спрямованість. В більшості випадків батьки агресивно втручаються в процес прийняття рішення відносно вибору професії, керуючись виключно прагматичними критеріями (стабільна форма соціалізації, належність успішної сфери праці, достойна заробітна плата та інше).

Рис. 2. Частка поданих заяв за спеціальностями у 2021 р.

Щодо вибору освітньо-професійної програми «Прикладна статистика та бізнес-аналітика» абітурієнтів основному віддають перевагу (за пріоритетами 1, 2, 3) бюджетним формам навчання, де вірогідність вступу у порівнянні з іншими економічними спеціальностями вища. Водночас, обираючи економічний напрям, учні недостатньо поінформовані про перспективи цієї спеціальності й не завжди готові до свідомого прийняття рішення. Слід підкреслити, що вибір економічних напрямів освіти, зокрема «Прикладна статистика та бізнес-аналітика» потребує особливої уваги з боку математичної підготовки. Математичні знання є підґрунтям не тільки для засвоєння таких предметів як «Вища математика», «Теорія ймовірностей та математична статистика», «Статистика» та «Інформатика», а й для опанування всього комплексу дисциплін професійної підготовки.

Результати зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників шкіл останніх років свідчать про недостатній рівень їх математичної підготовки, про що говорять дані Українського центру оцінювання якості освіти. Аналіз результатів ЗНО, зроблений експертною комісією дозволив встановити, що цього року не склали випробування з математики 31,11% учасників (усього проходили тестування 244839 осіб). У 2020 році не подолали поріг тесту – 12,71%, а у 2019 та 2018 роках цей показник становив відповідно 18,17%, 18,57% [7].

Не зважаючи на певні коливання показників кількості учнів, які не склали ЗНО з математики, результати підтверджують низький рівень математичних знань школярів в Україні. Данні міжнародного дослідження PISA-2018 (матеріали Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)) також

підтвердили, що майже третина випускників шкіл не продемонстрували базового рівня математичної грамотності [5].

Таблиця 3

**Розподіл результатів державної підсумкової атестації
з математики, за рівнями навчальних досягнень**

Рівні навчальних досягнень	2019 рік %	2020 рік %	2021 рік %
Початковий	19,7	13,6	32,8
Середній	39,2	44,6	39,4
Достатній	19,1	29,3	19
Високий	10,8	12,5	8,8

Узагальнено авторами за даними офіційних звітів Українського центру оцінювання якості освіти

Дані табл. 3 засвідчують, що найвищі показники за середнім, достатнім та високим рівнями українські учні продемонстрували у 2020 році. Суттєво різняться результати державної підсумкової атестації у бік погіршення у 2021 році. Практично вдвічі збільшився відсоток початкового рівня (з 19,7% до 32,8%). У порівнянні з 2020 р. роком значно знизилися показники середнього, достатнього та високого рівня у 2021 р. (з 44,6%, 29,%, 12,5% до 39,4%, 19%, 8,8% відповідно).

Особливо відчутна відмінність рівнів навчальних досягнень між учасниками атестації з сільських місцевостей та міст. Так, у випускників сільських шкіл рівні досягнень: достатній (14,8%) та високий (4,8%), а у школярів з міських шкіл відповідно (20,4%) та (10%). Недостатній рівень математичної грамотності випускників шкіл не відповідає вимогам системи вищої освіти при підготовці майбутніх економістів і потребує посилення мотивації студентів початкових курсів до вивчення базових математичних дисциплін.

Опитування студентів першого курсу показало, що більшість з них (близько 85 % респондентів) не орієнтуються у сфері майбутнього фаху, напрямків професійної діяльності та не усвідомлюють важливість соціально-економічних завдань, які стоять перед статистиками-аналітиками. Все це вимагає: актуалізації змісту та інноваційних підходів економічної підготовки; інтенсивно-фундаментального навчання на основі інтеграції та міждисциплінарних зв'язків; усвідомлення пріоритету економіки як дійового фактору суспільного розвитку; науково-профорієнтаційної роботи зі студентами, залучення їх до статистичної спільноти та формування статистичної грамотності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. Роль економіки знань у розвитку національної інноваційної системи. *Наука и бизнес. Экономика знаний*. I междун. научн.-практ. форум. Тезисы докладов форума. Днепропетровск, 2015. С.60– 65.
2. Геєць В. Характер перехідних процесів до економік знань. *Економіка України*. 2004. № 4. С. 6 (4–14).

3. Лавриненко Л. М. Інноваційний розвиток трудового потенціалу в сучасних умовах. *Сталий розвиток економіки*. Міжнародний науково-виробничий журнал. Хмельницький. 2014. № 1(23). С. 18–25.

4. Мороз О. В., Карачина Н.П. Методологічні проблеми економічної освіти в Україні. *Збірник наукових праць* / Під заг. ред. І. М. Бендери, С. Б. Слободяна. Кам'янець-Подільський. 2011. С. 314–317.

5. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf

6. Пархоменко В. В., Черушева Г. Б. Актуальні проблеми економічної освіти в Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференція «Інновації в XXI столітті»: збірник наукових праць. Сімферополь. 2012. С.143–147.

7. Український центр оцінювання якості освіти. UPL: <https://testportal.gov.ua/zno-2021-vyznachenno-porogovi-baly-iz-shesty-navchalnyh-predmetiv/>